

ภาคทฤษฎี

หมวดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศิลป

ความเบื้องต้น

สำหรับวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศิลปะ^๕ เป็นวิชาที่กล่าวถึงเรื่องราวของศิลปะโดยตรง นับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ของศิลปะ หลักการจัดภาพในศิลปะ ทฤษฎีเกี่ยวกับสี และรวมไปถึงพัฒนาการทางศิลปะของเด็กด้วย จึงนับว่าเป็นวิชาที่กว้างพอสมควร ที่จะทำให้ผู้เรียน ผู้ศึกษามีความรู้เกี่ยวกับศิลปะ สามารถที่จะนำความรู้เหล่านั้นไปวิจารณ์ศิลปะแต่ละประเภทได้ว่าศิลปะประเภทนั้นเป็นอย่างไร ดีหรือไม่เพียงไร เหล่านั้นเป็นต้น

วิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศิลปะ^๕ แยกออกเป็น ๔ วิชาด้วยกันคือ

๑. วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ
๒. วิชาทฤษฎีสี
๓. วิชาทฤษฎีการจัดภาพ
๔. วิชาพัฒนาการของเด็กทางศิลปะ

๕. วิชาวิธีสอนศิลปะศึกษา

ก่อนที่จะกล่าวถึงวิชาต่างๆ เหล่านี้ จะได้กล่าวถึงความหมายของศิลปะ และขอบเขตหรือประเภทของศิลปะเสียก่อน

ความหมายของศิลปะ

คำว่า "ศิลปะ" นั้นนับว่ามีความหมายกว้างขวางมาก มีผู้ให้คำจำกัดความไว้อย่างต่างๆ กันมากมาย และถ้าจะกล่าวถึงขอบเขตของศิลปะด้วยแล้ว ก็ยิ่งกว้างขวางมากทีเดียว อย่างเช่นชีวิตประจำวันของคนเราทุกคนก็ต้องเกี่ยวข้องกับศิลปะอยู่ตลอดเวลา ซึ่งบางคนก็ยังไม่คิดว่าสิ่งนั้นสิ่งนั้นจะเป็นศิลปะเสียด้วยซ้ำ อย่างเช่นเมื่อเรานอนนอนในเวลาเช้า ก็ย่อมจะเกี่ยวข้องกับศิลปะแล้ว นั่นคือการเก็บที่นอนหมอนมุ้งให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม ก็เป็นศิลปะการแต่งตัว หัวผม ล้างหน้าให้สะอาดเรียบร้อย ก็เป็นศิลปะ และอีกมากมายจึงเห็นได้ว่าขอบเขตของศิลปะนั้นคลุมความกว้างขวางมากเพียงไร แม้แต่สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา สิ่งที่เราได้ทำขึ้น

ต่างก็เป็นศิลปะทั้งนั้น เป็นต้นว่าภาพที่ติดที่ฝาผนัง โต๊ะ เก้าอี้ ตicker ความอาคารต่าง ๆ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นศิลปะทั้งสิ้น แต่ถือว่าเป็นศิลปะประเภทไหนนั้นก็ขึ้นอยู่กับเรื่องหนึ่งที่จะกล่าวต่อไป

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีผู้ให้ความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่าศิลปะไปต่าง ๆ กัน แต่ก็ไม่พ้นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือทำขึ้นนั่นเอง อย่างเช่นบางทีว่า ศิลปะคือการแสดงออกของมนุษย์ บางทีว่าศิลปะคือการลอกแบบธรรมชาติ บางทีว่า ศิลปะคือการสร้างสรรค์ ความงาม และอะไรอื่น ๆ อีกมากมาย

ดังนั้นถ้าจะสรุปได้ว่า ศิลปะก็คือผลงานของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อความงามและความพอใจของแต่ละคน จึงเห็นได้ว่า ไป ๆ มา ๆ ศิลปะก็ไม่พ้นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือทำขึ้น ซึ่งจะต้องมีความงามอยู่ด้วย หรือใครพอใจจะสร้างอย่างไร ก็เป็นเรื่องของแต่ละคน นี่แหละชาติหนึ่ง ๆ จึงพอใจที่จะสร้างแตกต่างกันและไม่เหมือนกันเลย และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นก็มี

มากมายด้วยกันทั้งนี้แหละ ศิลปจึงแยกออกได้หลายประเภท

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงศิลปประเภทต่าง ๆ คือ

วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) หรือบางทีก็เรียกว่า ประณีตศิลป์ หมายถึงศิลปที่สร้างขึ้นเพื่อศิลปะจริง ๆ เป็นศิลปที่งามที่วิจิตร บางทีก็ประณีตเหลือเกิน (แต่บางทีก็ไม่ประณีตนัก) วิจิตรศิลป์นี้แยกออกได้ ๕ ประเภทด้วยกันคือ

๑. สถาปัตยกรรม (Architecture) คือการก่อสร้างต่าง ๆ เช่น พระปรางค์ เจดีย์ โบสถ์วิหาร ฯลฯ

๒. ประติมากรรม (Sculpture) คือการปั้นแกะสลักรูปคน สัตว์ พระพุทธรูป หรือรูปเคารพต่าง ๆ ฯลฯ

๓. จิตรกรรม (Painting) คือการเขียนภาพต่าง ๆ เช่น ภาพผนังโบสถ์วิหาร ภาพคน ภาพสัตว์ ฯลฯ

๔. วรรณกรรม (Literature) หรือวรรณคดี ได้แก่ การประพันธ์ร้อยแก้ว ร้อยกรอง พद्यโคลงฉันทกาพย์กลอน เป็นต้น.

๕. นาฏกรรม (Music and Drama) หมายถึง การดนตรีพร้อมรำต่าง ๆ บางทีก็เรียกกันว่านาฏศิลป์
 ๒
 นนเอง

จิตรศิลป์ทั้ง ๕ ที่กล่าวมาแล้วนั้น มิใช่ว่าจะเป็น จิตรศิลป์เสมอไป ตัวอย่างเช่น สถาปัตยกรรมเกี่ยว
 กับอาคารก่อสร้างทุกชนิด ก็ไม่ได้เป็นจิตรศิลป์ทุกชนิด การสร้าง โบลต์ วิหาร รูปต่าง ๆ ก็เป็นจิตรศิลป์
 แต่ถ้าหากเป็นการสร้างบ้านเรือน พวกนั้นก็มิใช่เป็นจิตร
 ศิลป์ แต่เป็นศิลปอีกประเภทหนึ่งคือศิลปประยุกต์ (ซึ่งจะกล่าวต่อไป) จิตรศิลป์ทุกชนิดจะต้องทำเพื่อ
 ความงาม ความรื่นรมย์ ความพอใจ มิใช่ทำเพื่อสิน
 จ้างรางวัลแต่อย่างใด และความมุ่งหมายของการทำ
 อันแรกจะต้องเป็นดังกล่าว ตัวอย่างอื่น ๆ ก็คือ
 วรรณกรรมเกี่ยวกับการแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์กลอน
 นวนิยายเพื่อเอาไปพิมพ์ขาย ก็เป็นเรื่องย่อยมิใช่เป็น
 จิตรศิลป์ ถ้าหากผู้แต่ง แต่งเพื่อความพอใจของตน
 ไม่ใช่เพื่อนำไปพิมพ์ขายก็จัดเป็นจิตรศิลป์ได้

ศิลปะประยุกต์ (Applied Art) ศิลปะประเภทนี้เป็นศิลปะที่ดัดแปลง (หรือประยุกต์) เพื่อนำไปใช้สอยให้เกิดประโยชน์ได้ เป็นความมุ่งหมายอันหนึ่ง ส่วนเรื่องความงามความพอใจอื่น ๆ หรือความรื่นรมย์อื่น ๆ ก็เป็นความมุ่งหมายอันดับรองลงมา จุดใหญ่เพื่อนำใช้สอยให้เป็นประโยชน์ ส่วนวิจิตรศิลป์นั้นจุดใหญ่เพื่อความงามความพอใจ ส่วนประโยชน์ใช้สอยนั้นตามมาเป็นอันดับสอง ตัวอย่างเช่น การสร้างโบสถ์วิหารของไทยนั้นเป็นวิจิตรศิลป์ ถึงแม้ว่าจะสร้างเพื่อประโยชน์ใช้สอยบ้างก็ตาม แต่ความมุ่งหมายอันดับแรก เพื่อความงาม เพื่อเป็นวัฒนธรรมของชาติไทยต่างหากจึงเป็นวิจิตรศิลป์ได้ ส่วนการก่อสร้างอาคารเรียน โรงเรียน บ้านเรือน เราสร้างเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญจึงไม่เป็นวิจิตรศิลป์ แต่เป็นศิลปะประยุกต์

เกี่ยวกับประติมากรรม หรือการปั้นสลักก็เช่นกัน ถ้าหากเป็นพระพุทธรูป รูปคน รูปสัตว์ ก็เป็นวิจิตรศิลป์

ได้ ถ้าหากมันสัดๆเอาไว้ได้สตาจค์ ก็เป็นศิลปะประยุกต์ หรือมันแจกัน ถ้วยชาม ก็เป็นศิลปะประยุกต์ด้วย เพราะ มันชนเพื่อนำไปใช้สอยเป็นสำคัญนั่นเอง

ส่วนจิตรกรรมหรือการเขียนภาพนั้น ก็มีได้เป็น จิตรศิลป์เสมอไป อย่างเช่นการเขียนภาพแทรกใน หนังสือพิมพ์ ภาพการ์ตูน ภาพโฆษณา ก็เป็นศิลปะ ประยุกต์ เพราะนำไปใช้สอยให้เกิดประโยชน์เป็น สำคัญ ถ้าหากการเขียนภาพผนังโบสถ์ วิหาร เขียน ภาพอย่าง Davinci เขียนภาพ Monalisa (ซึ่งมีชื่อ เสียงมากทั่วโลก) อย่างนี้ก็เป็วจิตรศิลป์

สำหรับนาฏกรรม ถ้าเป็นการจัดงานรื่นเริงมี รำวง รำไทยต่าง ๆ ก็เป็นศิลปะประยุกต์ แต่การรำ การดนตรี ที่เป็นจิตรศิลป์จริง ๆ ก็ไม่ใช่จัดเพื่องาน รื่นเริงดังกล่าว หรือทางวรรณกรรมก็เช่นกัน ถ้าแต่ง เรื่องไปขายก็เป็นศิลปะประยุกต์ดังกล่าวแล้ว

พาณิชย์ศิลป์ (Commercial Art) บางทีก็เรียก ว่าศิลปะเพื่อการค้า เพราะเป็นศิลปะเพื่อทำขึ้นค้าขาย

โดยเฉพาะ พานิชยศิลป์นี้นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะประยุกต์ หรือแฝงอยู่ในศิลปะประยุกต์นั่นเอง เช่นการปั้นถ้วยชามแจกันไปขายเขียนภาพส.ค.ส. ภาพการ์ตูน ภาพประกอบเรื่องในหนังสือพิมพ์ไปขาย ก็เป็นพานิชยศิลป์ทั้งสิ้น แต่ก็ยังเป็นพวกศิลปะประยุกต์นั่นเอง แต่สังกัดอยู่ในพานิชยศิลป์โดยตรง

อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) หมายถึง ศิลปะที่ทำงานหรือผลิตขึ้นเป็นอุตสาหกรรม มีโรงงานผลิต และมักใช้เครื่องจักรผลิตขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ผลงานที่ผลิตออกมาจึงมีแบบเหมือนกัน ผู้ผลิตมีหน้าที่บังคับเครื่องจักร หรือทำตามแบบที่เขากำหนดไว้ให้เท่านั้น อย่างเช่น โรงงานผลิตถ้วยชาม ทอผ้า พิมพ์ผ้า พิมพ์รูปภาพ ทอกระสอบ ฯลฯ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ศิลปะประเภทนี้ก็ยังคงเป็นพวกศิลปะประยุกต์นั่นเอง เพราะทำขึ้นเพื่อนำไปใช้สอยได้เป็นส่วนใหญ่

ศิลปหัตถกรรม (Art Crafts) หมายถึง ศิลปะที่ทำด้วยมือเป็นส่วนใหญ่ แบบที่ทำจึงต่างกันตามความ

พอใจของผู้ทำ ไม่ทำเหมือนอุตสาหกรรมศิลป์ดังกล่าว จึงมักเป็นงานของนักเรียน หรืองานอาชีพของชาวไทย ที่ทำงานฝีมือของตนเอง และเข้าใจออกแบบแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อจูงใจผู้ซิง เช่นทำเครื่องรัก ถมลงยา เป็นต้น

ส่วนการที่มีผู้ทำโต๊ะ เก้าอี้ออกมาเหมือนกัน หรือบัน หม้อ ไห โองออกมาเหมือนกัน แต่มิได้ใช้ เครื่องจักรทำ คือใช้มือทำเป็นส่วนใหญ่ หรือใช้เครื่อง ทุนแรงบ้างเล็กน้อยเท่านั้นไม่ถึงกับเป็นเครื่องจักร จะ เห็นได้จากคนไทยเรากับหม้อไหชาย ทางภาคเหนือหรือ ราชบุรี เป็นต้น การทำแบบนี้จะเป็นอุตสาหกรรมก็ไม่ใช่ เพราะใช้มือทำเป็นส่วนใหญ่ จะเป็นศิลปหัตถกรรมก็ ไม่ใช่อีก เพราะผลิตออกมาเป็นแบบเดียวกันหมดอย่าง- นั้นเขาเรียกว่า กึ่งอุตสาหกรรม (Semi Industry) หรืออุตสาหกรรมในครอบครัว นั่นเอง

มันทนศิลป์ (Decorative Art) คือศิลปะ ที่เกี่ยวกับการตกแต่ง บางทีก็เรียกกันว่า "ศิลปตกแต่ง"

ซึ่งเป็นารตกแต่งอาคาร บ้านเรือน และอื่นๆ เช่น เขียนภาพผนังโบสถ์ วิหาร และสลักตกแต่งหน้าบวรณ-โบสถ์ ทาสีผนังห้อง ทาสีตึกอาคารต่างๆ จะเห็นได้ว่าศิลปะประเภทนี้ บางทีอาจจะเป็นวิจิตรศิลป์ หรือศิลปะประยุกต์ก็ได้ แล้วแต่ความมุ่งหมายของการทำนั้นๆ เป็นสำคัญ

ศาสนศิลป์ (Religious Art) คือศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อศาสนาหรือความเชื่อถือเป็นส่วนใหญ่ พวกสถาปัตยกรรมก็ดี ประติมากรรมหรือจิตรกรรมก็ดี เป็นวิจิตรศิลป์ก็มักจะสร้างขึ้นเพื่อศาสนา และความเชื่อถือเป็นสำคัญ อย่างเช่น สร้างโบสถ์ วิหาร สลอปพระบาราศ์เพื่อศาสนา หรือชาวฮีบปต์โบราณสร้างปิรามิดก็เพื่อศาสนานั่นเอง ดังนั้น ศาสนศิลป์กับวิจิตรศิลป์จึงมักจะควบคู่กันหรือสัมพันธ์กันเสมอ

นอกจากนี้ยังมีศิลปะประเภทอื่นๆ อีก แต่จะไม่ขอกล่าวถึง อย่างไรก็ตาม ก็ไม่พ้นเป็นวิจิตรศิลป์และศิลปะประยุกต์ไปได้ เพราะศิลปะในโลกนี้ถ้าหากจะแบ่ง

ก็อาจจะแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือวิจิตรศิลป์ และศิลปะประยุกต์นั่นเอง สำหรับครูที่สอนนักเรียนอยู่ ก็อาจจะเพิ่งรู้จักกับคำใหม่อีกคำหนึ่ง ซึ่งเป็นวิชาเรียน ของนักเรียน นั่นคือ คำว่า "ศิลปปฏิบัติ" ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า "Practical Arts" ความจริงวิชานี้ เดิมก็เรียกกันว่า วิชาการฝีมือนั่นเอง หรือเดิมมีวิชาวาดเขียนกับการฝีมือ แต่ปัจจุบันมีวิชา ศิลปะศึกษาแทนวิชาวาดเขียน วิชาศิลปะศึกษานี้ก็มี วาดเขียนกับสิ่งอื่นๆ อีกมากมายเช่นปั้นสลัก การพิมพ์- ภาพ การตกแต่งบ้าน ฯลฯ เป็นต้น สำหรับวิชาการ ฝีมือแต่เดิม ซึ่งเปลี่ยนมาเป็นศิลปปฏิบัติในปัจจุบันนี้นั้น ก็คงมีการฝีมือด้วย แต่ไม่เรียกว่าการฝีมือ และในวิชา ศิลปปฏิบัติก็ยังมีอย่างอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งนำมารวม ในวิชานี้ เช่น อุตสาหกรรมศิลป์ เกษตรศิลป์ เคหศิลป์ และ ธุรกิจศิลป์ เป็นต้น สำหรับอุตสาหกรรมศิลป์ ก็ เรียนทอกระดาษไม้ งานโลหะ และอื่นๆ ส่วนเกษตรศิลป์ ก็เรียนการปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เคหศิลป์

ก็เรียน การเรียน การครัว การเย็บปักถักร้อย และ
 ธุรกิจศิลป์ ก็เรียน การพิมพ์ดีดสัมผัส การคิดลูกคิด
 ฯลฯ เหล่านี้เขารวมเรียกว่า ศิลปปฏิบัติ ซึ่งคลุม
 กว้างเหลือเกิน นอกจากนี้ แต่ละระดับชั้นก็ยังจัดวิชาต่าง
 กันอีกด้วย เช่น ชั้นประถมตอนต้น มีวิชาศิลปปฏิบัติ
 เรียนการปั้น การพับ ฉีก ตัดกระดาษ การพิมพ์ภาพ ฯลฯ
 ส่วนประถมตอนปลายเรียนหัตถศึกษา ซึ่งก็แยกไว้
 มากมาย เช่นงานไม้ งานโลหะ การเย็บปักถักร้อย ฯลฯ
 (ซึ่งก็อยู่ในพวกศิลปปฏิบัติดังกล่าวแล้ว) สำหรับชั้น
 มัธยมศึกษาตอนต้น ก็เรียกว่า ศิลปปฏิบัติอีก พอ
 มัธยมศึกษาตอนปลายกลับไปเรียก วิชาช่าง ชั้น
 ป.กศ. ต้น และ ป.กศ. สูง ก็เรียกหัตถศึกษา สรุปแล้ว
 ชื่อที่เรียกเขาแน่นอนไม่ได้เลย จะอย่างไรก็ตาม วิชา
 ที่เด็กเรียนทุกระดับชั้น ก็ไม่พ้นศิลปหัตถกรรม ซึ่งสังกัด
 ในศิลปประยุกต์ดังกล่าวแล้วนั่นเอง.